

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
13 - 14 ΜΑΪΟΥ 2005

«ΚΡΙΤΙΚΗ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ, ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ»

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ, Φρεσκό, Ρωμαία, Αττικής, Αθήνα, περί το 1460

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΑΣΛΕΥΣ - ΚΑΙ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ, 1964, σ. 20-21

Παρασκευή 13 Μαΐου 2005:

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΤΙΤΑΝΙΑ, Πανεπιστημίου 52

Εγγραφές Συνεδριών: 17.00 - 19.00 Έναρξη Συνεδρίου: 19.00

Σάββατο 14 Μαΐου 2005:

ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ, Μαρασλή 4, Κολωνάκι

Έναρξη Εργασιών: 08.30

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ &
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)**

**3^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΜΕ ΘΕΜΑ:
«ΚΡΙΤΙΚΗ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ, ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ
ΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ
ΠΡΑΞΗ»**

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ &
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ε. ΠΑΠΑΣ
ΑΘ. ΤΣΙΠΛΗΤΑΡΗΣ
Κ.ΜΑΛΑΦΑΝΤΗΣ
Μ.ΚΑΠΕΤΑΝΙΔΟΥ
Δ. ΒΟΥΔΟΥΡΗ
Β.ΛΕΛΕΝΤΖΗ
Μ.ΠΑΠΑ

Πρόεδρος Οργανωτικής Επιτροπής Συνεδρίου:
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΓΙΑΝΟΣ, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*

Τόπος Διεξαγωγής Συνεδρίου:

Παρασκευή 13 Μαΐου 2005:
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΤΙΤΑΝΙΑ
Πανεπιστημίου 52
Αθήνα

Σάββατο 14 Μαΐου 2005:
ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ
Μαρασλή 4, Κολωνάκι
Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δρ. Φ. ΦΩΤΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ, Σχολικός σύμβουλος	9
«Η σχηματική κριτική και η κριτική με σχήματα»	9
ΕΥΤΕΡΠΗ ΚΡΕΜΟΥ, Εκπαιδευτικός, M.Ed , Υποψήφια Διδάκτωρ τμήματος Κοινωνιολογίας Παν. Αιγαίου	
ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΕΧΑΓΙΑΣ, Εκπαιδευτικός, Υποψήφιος Διδάκτωρ τμήματος Κοινωνιολογία Παντείου Πανεπιστημίου	13
«Οι ορίζουσες ενός Σχολικού Πολιτισμού που συνιστά την προϋπόθεση και το μέσο για την καλλιέργεια και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο.»	13
Δρ. ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΑΚΚΑΣ, Διδάκτωρ Ψυχολογίας, Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής, Κοινωνιολόγος, π. Διευθυντής Εκπαίδευσης, Διευθυντής Εργαστηρίου Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Κ.) Αιγάλεω.	19
«Η κριτική και δημιουργική σκέψη στην εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες»	19
ΜΑΡΙΑ ΜΑΣΣΟΥ, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Παιδαγωγικού τμήματος Πανεπιστημίου Αθηνών στην κατεύθυνση της Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής.	28
«Η δυνατότητα της λογοτεχνίας να συμβάλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Ο κριτικός αναγνώστης, στόχος του σχολείου»	28
Δ. ΜΗΤΑΚΟΣ, Δρ. Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.	38
«Η ευέλικτη ζώνη ως παράγοντας διαμόρφωσης της κριτικής σκέψης»	38
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΦΥΡΙΠΠΗΣ, Επίκουρος Καθηγητής του Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών	48
«Καλλιεργεί την κριτική σκέψη των φοιτητών του το ελληνικό πανεπιστήμιο;»	48
ΜΑΡΙΖΑ ΦΟΥΝΤΟΠΟΥΛΟΥ	58
«Αρχές μάθησης και καλλιέργεια της κριτικής σκέψης: εφαρμογή στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών»	58
ΕΛΕΝΗ Γ. ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας University of Glasgow	74
«Το φιλοσοφικό επιχείρημα και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης»	74
ΒΑΣΙΛΙΚΗ Κ. ΜΑΝΟΥ, Πτυχιούχος Αγγλικής και Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Διδάκτωρ Ψυχοπαιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.	82
«Σχέση της κριτικής με τη δημιουργική σκέψη και στρατηγικές διδασκαλίας τους»	82
ΠΑΥΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	99
«Κριτική Σκέψη»	99
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠ. ΝΑΣΑΙΝΑΣ ΕΛΕΝΗ Β. ΤΣΙΓΚΑ	111
«Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης»	111
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ, Δάσκαλος	119
«Ανάπτυξη κριτικής σκέψης, δημιουργικότητας και διαχείρισης πληροφοριών στην εποχή των νέων τεχνολογιών»	119

ΔΙΟΝΥΣΗΣ Α. ΤΣΑΦΤΑΡΙΔΗΣ, Διδάκτορας Πανεπιστημίου Αθηνών	132
«Η ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης του δασκάλου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης – παραμέλησης»	132
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ	137
«Διαπολιτισμική εκπαίδευση και κριτική παιδαγωγική»	137
ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΖΕΡΓΙΩΤΗΣ, Διδάκτωρ Σχολικής Ψυχολογίας, Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών	144
«Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και η καλλιέργεια της δημιουργικότητας των μαθητών μέσα από την εκπαίδευση και το μάθημα της πληροφορικής»	144
Δρ. ΣΟΦΙΑ ΣΤΡΑΓΚΑ, Σχολική Σύμβουλος	153
«Φυσικές Επιστήμες και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Η Επιστημονική Μέθοδος και η Συστημική Ανάλυση – παράγοντες προαγωγής της Κριτικής Σκέψης»	153
ΡΑΝΤΟΣ Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Δάσκαλος ΓΚΡΙΤΖΙΟΣ Α. ΒΑΪΟΣ, Δάσκαλος, ΜΕδ, Υποψήφιος Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε, Υπότροφος Ι.Κ.Υ	163
«Υπό...“κριτική” σκέψη»	163
ΚΩΣΤΑ ΧΡΗΣΤΑΚΗ, Ειδικού Παρέδρου (ε.τ.) Του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου	171
«Δημιουργική σκέψη και ειδική αγωγή»	171
ΜΑΡΙΑ Μ. ΚΑΠΕΤΑΝΙΔΟΥ, Σχολική Σύμβουλος 6^{ης} & 11^{ης} Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Π. Ε. Αθηνών	187
«Για ένα Δημιουργικό Σχολείο Παραγωγικής Διαφοροποίησης: Εκπαιδευτικές Συνεπαγωγές»	187
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γ. ΦΡΑΓΚΟΣ, Δάσκαλος, Δρας Επιστημών της Αγωγής	204
«Η Δημιουργική Σκέψη ως Κοινωνιοποιητικός παράγοντας στην ανάπτυξη του ατόμου. Ο ρόλος του σχολείου και της οικογένειας.»	204
ΒΑΓΙΩΝΑ ΓΕΩΡΓΙΑ, Διευθύντρια του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Παλλήνης	214
«Προτεραιότητες και καινοτομίες για ένα δημιουργικό σχολείο»	214
ΣΙΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Δρ., Παιδαγωγός-Εμψυχωτής θεάτρου	221
«Η δραματοποίηση και η ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης»	221
ΘΩΜΑΣ ΜΠΑΚΑΣ, Δρας Επιστημών Αγωγής, Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε. και Προϊστάμενος του Τμήματος Επιστημονικής-Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Αττικής	228
«Η δημιουργικότητα στο σχεδιασμό των αλλαγών στη λήψη αποφάσεων και την εισαγωγή καινοτομιών στην εκπαίδευση»	228
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΚΑΝΙΟΣ, Διευθυντής Εκπαίδευσης, Δ' Διεύθυνσης Π.Ε. Αθηνών	234
«Δημιουργικό άτομο: παράμετροι της προσωπικότητας του»	234
ΛΟΥΙΖΑ ΚΑΚΙΣΗ-ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ	249
«Οι Εικαστικές Τέχνες ως μέσον ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής σκέψης των νέων.»	249

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, M.Ed., Σχολικός Σύμβουλος 2^{ης} Εκπ/κής Περ. Π.Ε. Ν. Μεσσηνίας	253
«Η παιδαγωγική συνάντηση Εκπαιδευτικού – Σχολικού Συμβούλου, για την οικοδόμηση ενός δημιουργικού σχολείου.»	253
ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, δασκάλα, υποψήφια διδάκτωρ ΠΤΔΕ, υπότροφος ΙΚΥ Δρ ΤΖΙΜΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.	258
«Δημιουργικότητα και μάθηση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση»	258
ΕΛΕΝΗ ΣΑΒΒΑ*	267
«Διαπολιτισμική αγωγή κι εκπαίδευση ως μέσον ανάπτυξης της δημιουργικής σκέψης στο σύγχρονο σχολείο»	267
ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Σχολικός Σύμβουλος Π. Ε. Ν. Μεσσηνίας	278
«Η δημιουργικότητα στο ολοήμερο σχολείο»	278
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, δάσκαλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νομού Αργολίδας	284
«Η κριτική και η δημιουργική σκέψη μέσα από την κοινωνία της πληροφορίας.»	284
ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ, Σχολικός Σύμβουλος 12ης Εκπ/κής Περιφέρειας Πειραιά	294
«Δημιουργικότητα και ολιγοθέσια σχολεία : μια εναλλακτική πρόταση βιωσιμότητας.»	294
ΒΑΣΙΛΙΚΗ Α. ΠΑΓΟΥΝΗ, Μετεκπαιδευόμενη δασκάλα Μ.Δ.Δ.Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Γ. ΔΡΟΥΓΚΑΣ, Επίτ. Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.	300
«Σχεδιασμός διδασκαλίας στην τοπική ιστορία σε αρχαιολογικούς χώρους: Ένα μοντέλο για τις Γ´-Δ´ τάξεις του δημοτικού σχολείου στον αρχαιολογικό χώρο των Μυκηνών»	300
Δρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ	313
«Η λειτουργία του διδακτικού μοντέλου της κοινωνικογνωστικής μάθησης στη διδασκαλία και εκμάθηση ξένων γλωσσών.»	313
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΧΑΡΙΤΟΣ	323
«Μια πρόταση Δημιουργικής διδασκαλίας του Γλωσσικού μαθήματος στο Ολιγοθέσιο σχολείο»	323
ΣΑΒΒΑ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ Phd ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Phd	331
«Η διαλεκτική σκέψη στην εκπαίδευση ενηλίκων. Τάσεις και προοπτικές»	331
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ, Σχ. Σύμβουλος Π.Ε. ΜΑΡΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, M.Ed., Προϊσταμένη Κ.Δ.Α.Υ Β´ Αθήνας	349
«Η Διαλεκτική διαδικασία στο Διαπολιτισμικό διάλογο: μια εναλλακτική πρόταση με βάση τον εποικοδομητισμό (κονστρουκτιβισμό)»	349
ΖΕΡΒΑ ΜΑΡΙΑ, Εργαστηριακός Συνεργάτης & Ειδικό Τεχνικό Προσωπικό στο ΤΕΙ Αθήνας, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας ΣΑΛΩΝΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, Βρεφονηπιοκόμος	360
«Η δημιουργική και διαλεκτική προσέγγιση του εκπαιδευτικού χώρου με την τοπική αυτοδιοίκηση. Το παράδειγμα του θεσμού του παιδικού φεστιβάλ»	360
ΜΟΝΙΚΑ Α. ΠΑΠΑ, πτυχιούχος Φιλολογίας, υπότροφος του Ι.Κ.Υ	369

«Η κριτική-δημιουργική-διαλεκτική σκέψη στη διδασκαλία της γλώσσας και των κειμένων: θεωρία και πράξη.»	369
ΜΑΙΡΗ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, Μ. Ed., Διδάκτωρ του Παν/μίου Αθηνών «Διαλεκτική σκέψη και διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας ως Δεύτερης ή Ξένης Γλώσσας σε Πολυπολιτισμικές Κοινωνίες»	388 388
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΜΑΛΑΦΑΝΤΗΣ, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών «Παιδαγωγικές πρακτικές για την προαγωγή της φιλιαναγνωσίας των παιδιών»	395 395
Α. ΠΑΜΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ «Κριτική Κοινωνική θεωρία και μετασχηματισμός της Γνώσης: Ποιότητα στην εκπαίδευση»	425 425
ΓΟΥΠΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, Σχολικός Σύμβουλος, Δ/ντής Σπουδών Π.Ε. ΜΗΝΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, Εκπαιδευτικός, Προϊστάμενος του Δ' Τμήματος της Δ/σης Σπουδών Π.Ε. «Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου: Η περίπτωση της αυτο-αξιολόγησης των σχολικών μονάδων»	434 434
ΣΟΥΖΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Λέκτορας Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων «Από την Ιδιότητα του Πολίτη στην Ιδιότητα του Ευρωπαίου Πολίτη στη Δημοκρατική Πολιτεία – Ο ρόλος της Εκπαίδευσης»	445 445
ΖΑΡΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Λέκτορας Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Κρήτης ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, Λέκτορας Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Κρήτης «Οι απόψεις των νηπιαγωγών για τη χρήση του διαδικτύου στο νηπιαγωγείο»	455 455
ΣΟΦΙΑ ΚΑΝΑΚΗ-ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, Δρ. φιλ. «Η φιλοσοφική διάσταση του λογού και ο μετασχηματισμός όλων των εκφάνσεων του σε γνώση, δεξιότητες και συμπεριφορά στη σύγχρονη πραγματικότητα»	468 468
Δρ ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ «Καλλιέργεια Δεξιοτήτων Συμβουλευτικής Ψυχολογίας σε φοιτητές Γ/θμιας εκπαίδευσης στο Πλαίσιο του μαθήματος "Συστηματική Παρατήρηση Βρεφών και Νηπίων"»	478 478
Δρ. ΑΡΤΕΜΙΟΣ Μ. ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ, Μ. Sc. – Μ. Ed., Διδάσκων Μ.Δ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών «Η διαμόρφωση οικολογικής σκέψης και συμπεριφοράς, ως κορυφαίες επιδιώξεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων οικο-περιβαλλοντικής ψυχολογίας, στη μετεκπαίδευση των δασκάλων»	485 485
Δρ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β. ΔΗΜΟΥΛΑΣ, Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων Νομού Λάρισας, Φιλολόγος – Νομοπολιτικός - Θεολόγος - Ψυχολόγος, ερευνητής Βιοψυχοανάλυσης ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΘ. ΚΑΛΥΒΑΣ, Σχολικός Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης «Βιοψυχολογική εξατομίκευση διδασκαλίας Εξατομικευμένη διδασκαλία»	492 492
ΚΑΥΚΟΥΛΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, δασκάλα, μεταπτυχιακό δίπλωμα Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής, υποψ. διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών.	501

«Παιδαγωγική οριοθέτηση του σύγχρονου σχολείου»	501
ΔΡΟΥΛΙΑ ΘΕΟΔΩΡΑ, Σχολική Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	511
«Ερευνητική μελέτη της ανθρώπινης δραστηριότητας και ανάπτυξη της κριτικής ιστορικής σκέψης»	511
ΚΩΣΤΑΣ ΦΑΣΟΥΛΗΣ, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών	520
«Η δημιουργική διαλεκτική ως μέσο αντιμετώπισης και διευθέτησης του συγκρουσιακού φαινομένου στο σχολικό περιβάλλον»	520

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

ΕΥΤΕΡΠΗ ΚΡΕΜΟΥ, Εκπαιδευτικός, Μ.Εδ, Υποψήφια Διδάκτωρ τμήματος Κοινωνιολογίας Παν. Αιγαίου

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΕΧΑΓΙΑΣ, Εκπαιδευτικός, Υποψήφιος Διδάκτωρ τμήματος Κοινωνιολογία Παντείου Πανεπιστημίου

«Οι ορίζουσες ενός Σχολικού Πολιτισμού που συνιστά την προϋπόθεση και το μέσο για την καλλιέργεια και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο.»

Το βιολογικό ον 'Άνθρωπος' γεννιέται δυνάμει άνθρωπος και ανελλίσσεται αναπτυσσόμενος σε άνθρωπο, χάρη στη μάθηση που του παρέχει η Αγωγή και η Εκπαίδευση, έννοιες που συνδιαμορφώνουν **Παιδεία**, κουλτούρα ανθρωπιστική.

Αυτή η αγωγή και η εκπαίδευση μπορεί να παρέχεται άμεσα, μη συστηματοποιημένη από το περιβάλλον, όπως και από την **εκπαιδευόσα κοινωνία**, με οργανωμένη και συστηματική μαθησιακή παρέμβαση.

Η εκπαίδευση, ως βασικός θεσμός και λειτουργία της κοινωνίας αντανακλά τα συμβαινόμενα σε αυτήν. Ως κορυφαία πολιτική πράξη είναι πριν και πάνω από όλα ιδεοπολιτική επιλογή, δηλαδή, ιδεολογική επιλογή, που εκφράζεται μέσω πολιτικών επιλογών. Το θεσμικό πλαίσιο της κοινωνίας διαμορφώνει διαφορετικά τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες, που έχουν οι άνθρωποι από το σώμα τους, την ψυχή τους, τη νόησή τους. Η κοινωνία, ως βασική και κορυφαία εκπαιδευόσα δύναμη, εκπαιδεύει και μέσω των θεσμών της, μέσω των κυρίαρχων ιδεών της και όλου του πλέγματος των παραδόσεων, των πεποιθήσεων, δοξασιών, εξουσιών και πάνω από όλα ιδεών, που διαμορφώνει η ίδια και οι οποίες τη συνθέτουν και τη χαρακτηρίζουν κάθε φορά στο χωροχρόνο της.

Ένας άξονας της επιστημονικής και τεχνολογικής προόδου, **τα σύγχρονα επικοινωνιακά μέσα** καθώς, επίσης και τα **πορίσματα των ερευνών των Νευροεπιστημών** για το πώς μαθαίνει ο άνθρωπος, διαμορφώνουν νέες συνθήκες στο εκπαιδευτικό περιβάλλον, όπως και προοπτικές για την πορεία της εκπαίδευσης. Το σημαντικότερο, όμως, είναι, ότι προκαλούν τη θέαση των εκπαιδευτικών ζητημάτων-προβλημάτων από διαφορετικές οπτικές και την προσπάθεια εύρεσης λύσεων γι' αυτά σε κατευθύνσεις πέραν των παραδοσιακών ψυχολογικών και διδακτικών προσεγγίσεων. Οι κοινωνικές ανάγκες επηρεάζουν και επηρεάζονται από τις παραπάνω επιστημονικές- τεχνολογικές εξελίξεις. Μία σημαντική έκφανση της διαλεκτικής αυτής σχέσης παρουσιάζεται στο χώρο της εκπαίδευσης. [Τζάνη, 2003]

Η περιρρέουσα πολιτισμική ατμόσφαιρα, εκ της οποίας απορρέει ο **Σχολικός Πολιτισμός**

δρα ως πρεσβευτής ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συστήματος στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο. Η δυνατότητα επίδρασης που έχει η θεσμοθετημένη εκπαίδευση, όσον αφορά την ανάπτυξη και τη διαμόρφωση του νέου ανθρώπου, επιτρέπει σε αρκετούς κοινωνιολόγους της παιδείας να μιλάνε για 'κοινωνικό προσηλυτισμό'. Και πιθανόν να μη γίνεται διαφορετικά, στο μέτρο που η κοινωνία είναι το σημείο αναφοράς, προς το οποίο το Σχολείο οφείλει να κατευθύνει τις δραστηριότητές του. Η κοινωνία δημιουργεί πρότυπα, στην εσωτερικέυση και εδραίωση των

οποίων, θα λέγαμε ότι ανιχνεύεται και η βάση της 'νομιμότητας' στην παραδοχή της ετερόνομης εξουσίας, σε πολιτικό επίπεδο αργότερα, από τον ενήλικα άνθρωπο-πολίτη.

Ο Σχολικός Πολιτισμός αντιπροσωπεύει τις ελοχεύουσες παραδοχές και πεποιθήσεις, που έχουν αναπτυχθεί μέσω των επιλύσεων των προηγούμενων προβλημάτων, τα οποία βοηθούν να καθοριστεί η πραγματικότητα μέσα σε έναν οργανισμό. [Αγγελίδης – Άινσκοφ, 2000].

Οι Hoy, Tarter και Kottkamp το 1991 στον ορισμό τους προσπαθούν να συνθέσουν τους διάφορους ορισμούς του Σχολικού Πολιτισμού και αναφέρουν ότι είναι ένα σύστημα κοινών προσανατολισμών – κανόνες, βασικές αξίες, έμμεσες παραδοχές- που διατηρούνται από τα μέλη, τα οποία κρατούν τη μονάδα ενωμένη και προσδίδουν σε αυτήν μία ευδιάκριτη ταυτότητα.

Ο Σχολικός Πολιτισμός είναι αποτέλεσμα της διάδρασης των κοινωνικών πλαισίων της Γνώσης, τα οποία και συνιστούν την κουλτούρα που εκπαιδεύει.

Το ερώτημα που προκύπτει είναι το εξής:

Ποια πολιτειακή συνθήκη καθιστά τα κοινωνικά πλαίσια της Γνώσης αρωγούς στην προσπάθεια δημιουργίας ενός Σχολικού Πολιτισμού, ο οποίος καλλιεργεί και αναπτύσσει την κριτική σκέψη του παιδιού;

Εκτιμούμε, ότι προϋπόθεση για τη συνθήκη αυτή είναι η ιδεολογική επιλογή μιας Πολιτείας που την επιθυμεί και εξ' αυτής ακριβώς της βουλήσεώς της προβαίνει σε ανάλογες πολιτικές επιλογές, προσδιορίζοντας έτσι την ταυτότητα των κοινωνικών πλαισίων της Γνώσης, τα οποία και οριοθετούν την εκπαιδευούσα κουλτούρα.

Και αν τα περιεχόμενά της εκπαιδευούσας κουλτούρας δημιουργούνται με βάση τις αξίες του ανθρωπισμού και αντανakλούν τα δίκαια της ζωής και του ανθρωπισμού, τότε συνδράμουν και δρουν παράλληλα με το έργο της Παιδείας.

Εάν όμως, τα περιεχόμενά τους στηρίζουν συμφέροντα κοινωνικών ομάδων και αντανakλούν αντιανθρώπινες προθέσεις και επιλογές, αδιαφορούν δε και δεν αναγνωρίζουν τα δίκαια των υπάρξεων, τότε δρουν αντιθετικώς αντίθετα προς το έργο της Παιδείας. [Τζάνη, 2003].

Τα κοινωνικά πλαίσια της Γνώσης δηλαδή οι παραδόσεις, οι θεσμοί, η θρησκεία, οι επιβιώνουσες αναπαραστάσεις, είναι αυτά που συνιστούν τις ποιοτικές ορίζουσες του Σχολικού Πολιτισμού, ο οποίος δρα –κυρίως- στο πεδίο του λανθάνοντος προγράμματος.

Ο όρος: 'λανθάνον' ή 'κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα' καθιερώθηκε από τον Phillip Jackson [1968], ο οποίος μελέτησε τις διάφορες διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στις σχολικές τάξεις.

Κατ' αυτόν, το κρυφό πρόγραμμα είναι όλες εκείνες οι άτυπες μορφές διδασκαλίας οι οποίες πραγματοποιούνται παράλληλα με το επίσημο πρόγραμμα [π.χ. να μάθουν οι μαθητές να περιμένουν στη γραμμή, να μάθουν να σηκώνουν το χέρι τους για να πάρουν την άδεια να μιλήσουν].

Οι έρευνες οι οποίες εκπονήθηκαν από τον- εν λόγω- επιστήμονα συνίστανται στην περιγραφή και την ερμηνεία, των όσων συμβαίνουν στις τάξεις του Δημοτικού σχολείου και του Γυμνασίου αντίστοιχα και στηρίχθηκαν στην ερμηνεία των ειδικών κανόνων, που διέπουν τη συμπεριφορά των ατόμων σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, όπως είναι μια σχολική τάξη.

[Χατζηγεωργίου, σ.108]

Τα πλήθη, η επιβράβευση και η εξουσία που συνδυάζονται για να δώσουν μια χαρακτηριστική νότα στη ζωή της σχολικής αίθουσας, συλλογικά αποτελούν ένα κρυφό διδακτικό πρόγραμμα, την ύπαρξη του οποίου πρέπει να γνωρίζουν –αναγνωρίζοντας τις συνέπειες– τόσο αυτοί οι οποίοι χαράσσουν όσο και αυτοί οι οποίοι υλοποιούν την εκπαιδευτική πολιτική. Οι απαιτήσεις που δημιουργούνται από αυτά τα χαρακτηριστικά της σχολικής ζωής, μπορούν να συγκριθούν με τις ακαδημαϊκές απαιτήσεις – το «επίσημο» διδακτικό πρόγραμμα – στις οποίες οι εκπαιδευτές έχουν παραδοσιακά αφιερώσει το μεγαλύτερο μέρος της προσοχής τους. Όπως είναι αναμενόμενο, τα δύο προγράμματα σχετίζονται μεταξύ τους με διάφορους σημαντικούς τρόπους.

Όπως έχει ήδη προταθεί στη συζήτηση για την επιβράβευση στην τάξη, το σύστημα ανταμοιβής του σχολείου είναι συνδεδεμένο με την επιτυχία και στα δύο προγράμματα.

Πράγματι, πολλές από τις ανταμοιβές και τις τιμωρίες οι οποίες φαίνεται ότι δίνονται με βάση την ακαδημαϊκή επιτυχία και αποτυχία, στην πραγματικότητα είναι πιο στενά συνδεδεμένες με την κυριαρχία επάνω στο κρυφό πρόγραμμα.

Οι αναπαραστάσεις ,οι οποίες εσωτερικεύονται στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο στον κοινωνικό χωροχρόνο του αφ' ενός και οι αξιακές ορίζουσες της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης αφ' ετέρου, είναι αυτές που διαμορφώνουν ένα πλαίσιο μαθητείας ικανό να καταστήσει προσφιλή και οικείο σε αυτόν τον ορθό Λόγο, την δυνατότητα να αποφαινεται.

Η οικογένεια αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του κάθε παιδιού αποτελούν την βασική γενεσιουργό αιτία των άνισων αφετηριών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η οικογένεια –φορέας αξιών και προτύπων- προκαλεί και ενδοπροβάλλει αναπαραστάσεις στα μέλη της.

Καλλιεργεί ή δεν καλλιεργεί τη Συναισθηματική Νοημοσύνη σε αυτά Βοηθά το παιδί να 'φιλτράρει' μέσα από την οικογενειακή αξιακή πραγματικότητα τις προσλαμβάνουσες που έχει από την κοινωνική του ζωή.

Έτσι οι παραδόσεις, οι πεποιθήσεις, η θρησκεία, οι θεσμοί επιβιώνουν ως αναπαραστάσεις χαρακτηρισμένες ποιοτικά από την οικογενειακή θέαση του κόσμου.

Και είναι η εκπαίδευση -ως κοινωνικός θεσμός- αυτή, που μπορεί να διασφαλίσει τις ίσες ευκαιρίες για όλους τους μετέχοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η καλλιέργεια και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης μπορεί να επιτευχθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία και είναι αυτή η θέση μας σαφώς προσδιορισμένη από το ερώτημα: Τι πολίτη επιθυμεί να διαμορφώσει το ιδεο-πολιτικό σύστημα;

Αν η οικογένεια είναι το «σχολείο του συναισθήματος», το Σχολείο αντίθετα εισάγει το παιδί στις περιοχές της νόησης, της κρίσης.[Τζάνη,2003]

Ποιό είναι αυτό το σχολείο;

Ένα σχολείο που διέπεται από μία φιλοσοφία μαθητείας ,η οποία καταργεί την ταιστική μέθοδο και καθιστά το παιδί ικανό, να ερευνά και να

ανακαλύπτει τη γνώση ατομικά και ομαδικά ,μέσω της καθοδήγησης του δασκάλου.

Ο δάσκαλος εδώ κινητοποιεί, δραστηριοποιεί τους μαθητές του να κατακτήσουν τη Γνώση με συμμετοχικό, διερευνητικό και ανακαλυπτικό τρόπο.[Παπάς, 2002]

Αυτό το σχολείο, στηρίζει τη Μεθοδολογία του στην **Βιωματική πρόσκτηση της Γνώσης με προκαλούμενο ενδιαφέρον.**

Ένα σχολείο, στο οποίο τα παιδιά θέτουν ερωτήματα και εμείς τα μαθαίνουμε να δίνουν απαντήσεις -που με τη σειρά τους δρουν ως υποθέσεις εργασίας- οι οποίες εφ' όσον επιβεβαιωθούν, τα οδηγούν στη διατύπωση κανόνων.

Τότε, γνωρίζουμε ότι τα παιδιά κατενόησαν τη νέα γνώση.

Αυτή η διαδικασία-πλήρης και συνδυαστική- εθίζει το παιδί σε μία επιστημονική θέαση του κόσμου.

Του καλλιεργεί τη δημιουργικότητα ,γιατί το παιδί πρέπει να σκεφτεί, να διακρίνει, να κάνει όλο το πλέγμα των νοητικών λειτουργιών, που διαθέτει ο εγκέφαλός του και τέλος του καλλιεργεί την κρίση, μαθαίνοντάς του να αποφαινεται, να σχηματίζει σε πρόταση το προϊόν της σκέψης του, της κατανόησης που έχει.

Αυτό είναι ό,τι περιλαμβάνει ο όρος: 'μαθαίνω κάποιον να μαθαίνει'.[Τζάνη,αρχείο σπουδαστηρίου Κοινωνιολογίας της Παιδείας, Π.Τ.Δ.Ε. Παν. Αθηνών]

Αυτό ήταν το πιλοτικό Ολοήμερο Σχολείο των 28 Σχολικών Μονάδων.

Ένα εκπαιδευτικό μοντέλο, που ενώ δεν γενικεύτηκε ως θεσμός, παραμένει πρόκληση για μία κοινωνία, που θέλει τους πολίτες της ενεργούς, κριτικά σκεπτόμενους, δημιουργικούς, αυτοθεσμιζόμενους. Πολίτες κοινωνίας πολιτικής, σαν αυτής του Αριστοτέλη....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Jackson, P., *Life in Classrooms* ,Teachers college press,Columbia university New York and London.

Hoy,W.K., Tarter,C.S., Kottkamp, R. B., *Open schools- healthy schools: measuring organizational climate* , Sage, Beverly Hills, 1991

Μπουζάκης, Σ., *Νεοελληνική Εκπαίδευση[1821-1998]*, Gutenberg,Αθήνα, 2001.

Παπάς, Α.,'Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική και Εκπαίδευση' στο περιοδικό *Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική*, τεύχος 1, 2002, σ.9-21.

Τζάνη, Μ., *Κοινωνιολογία της Παιδείας*, Γρηγόρης, Αθήνα, 2003.

Τζάνη, Μ., *Το Ιδεολογικό μήνυμα του Ελληνισμού στην αγωγή του ανθρώπου*, Γρηγόρης, Αθήνα, 1998.

Τζάνη, Μ., *Λεμόνι στη συνείδηση*,

Τριλλιανός, Α.,*Παρώθηση ή πώς καλλιεργείται στο μαθητή η έφεση για μάθηση*,Αθήνα, 1993.

Τσιπλητάρης, Α., *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*,Εκδόσεις Εκπαιδευτικών 'Περιβολάκι'.

Χατζηγεωργίου, Γ., *Γνώθι το curriculum*, Ατραπός, Αθήνα, 1998.

1. Ερώτηση: Γιατί η αμφιβολία είναι αρετή;

2α. Μ.Ι. Η αμφιβολία →	έχει κάποιες συνέπειες	γιαυτό η αμφιβολία είναι αρετή
Θέτει σε εγρήγορση το άτομο, το προβληματίζει και ενεργοποιεί όλες τις πνευματικές του δυνάμεις	Κάνει τον άνθρωπο να σκέπτεται ■ και να ερευνά	
	Τον κάνει ακόμη προσεκτικό ■ και του επιτρέπει να αντιμετωπίζει τα πράγματα με τη λογική	Έτσι διατυπώνονται θέσεις οι οποίες είναι πιο ασφαλείς από όσες ο άνθρωπος δέχεται χωρίς να τις εξετάζει
	Πρόκειται για δύναμη η οποία συνιστά παράγοντα διακίνησης διαφόρων ιδεών ■ και μέσο ανάπτυξης της κρίσης του ατόμου	
	Αυτό σημαίνει πως η αμφιβολία είναι καθοριστικός μοχλός του ανθρώπου να γίνει άνθρωπος και το σπουδαιότερο είναι όργανο που δύναται να ταυτιστεί με τη σύνεση	
	Διαμορφώνει τη συμπεριφορά του ατόμου ■ και αλλάζει πολλές φορές την εικόνα του	

Η αμφιβολία κάνει τον άνθρωπο να σκέπτεται και να ερευνά. Κι αυτό γιατί τον θέτει σε εγρήγορση, τον προβληματίζει και του ενεργοποιεί όλες του τις πνευματικές δυνάμεις. Πράγματι όταν κάποιος αμφιβάλλει για όσα ακούει και βλέπει γύρω του αναζητά την αλήθεια, διασταυρώνει τις απόψεις του και κρίνει. Αυτή η αρετή επίσης κάνει το άτομο πιο προσεκτικό και του επιτρέπει να αντιμετωπίζει τα πράγματα με λογική. Έτσι διατυπώνονται θέσεις οι οποίες είναι πιο ασφαλείς από όσες ο άνθρωπος δέχεται χωρίς να τις εξετάζει. Θα ήταν παράλειψη να πούμε πως η αμφιβολία δεν οδηγεί πάντα στη σωστή φρόνηση αφού υπεισέρχονται πολλοί παράγοντες και φυσικά επειδή η κρίση και η κακή χρήση της αμφιβολίας την καθιστούν τότε αναποτελεσματική. Η εκδοχή αυτή δεν οδηγεί ευτυχώς σε γενικεύσεις και σε θέσεις που ακυρώνουν την ευεργετική δύναμη της αμφιβολίας η οποία μεταξύ των άλλων συνιστά παράγοντα διακίνησης διαφόρων ιδεών και μέσο ανάπτυξης της κρίσης του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει πως η αμφιβολία είναι καθοριστικός μοχλός του ατόμου που τον βοηθά να γίνει άνθρωπος και το σπουδαιότερο είναι τούτη όργανο που δύναται να ταυτιστεί με τη σύνεση. Τέλος η αμφιβολία διαμορφώνει τη συμπεριφορά του ατόμου και αλλάζει πολλές φορές την εικόνα του γεγονότος που μας επιτρέπει να δεχθούμε την αξία της αμφιβολίας και να την θεωρούμε ως αρετή.